

Obrazovanje, kineziološka edukacija i religioznost

Sažetak

Religioznost kao nadnaravna, ulivena moralna navika usmjerena vrhovnom biću te klanjanja Bogu kao Stvoritelju i Gospodaru svemira dovodi se u vezu s odgojem i obrazovanjem koji trebaju pratiti odgojne i obrazovne ciljeve nacije, a nacionalni kurikulum mora biti usklađen s narodom kojemu je namijenjen. Kao respektabilna po mnogima, najznačajnija društvena kategorija, odgoj i obrazovanje trebaju pomoći roditeljima u formiranju kreposti religioznosti. Niti jedan školski predmet ne bi trebao biti izuzet iz tog kao niti drugih odgojnih ciljeva. Naturanje osobnih stavova mimo prava roditelja na izbor odgojnog puta svojeg djeteta formira zbunjenu naciju i dvojbe o vrijednostima i antivrijednostima. Tamo gdje izostaju prave vrijednosti otvara se prostor antivrijednosti, a nedostatak kulture njeguje antikulturu. Kineziološka edukacija je omiljeno i vrlo značajno područje u ljudskom životu cijelog tijeka školovanja. Svojim vrijednostima ne ostvaruje samo jasno proklamirane antropološke, obrazovne i odgojne zadaće već je moguća vrlo čvrsta uporišna točka formiranja kreposti religioznosti. Naime, Božju prisutnost treba znati prepoznati i u pojavama koje na prvi mah na nju niti ne upućuju. Primjerom svoje kreposti učitelj, nastavnik, kineziolog mogu učvrstiti vrijednosne stavove prema mnogim odgojnim vrijednostima pa i stav prema religioznosti u svom najboljem svjetlu. Svakako svi dijelovi odgojno-obrazovnog sustava trebaju biti dobro usklađeni jer je rezultat funkcioniranja tog sustava daleko u budućnosti. Upravo zato je svako interveniranje u tom sustavu prevažno jer ostavljajući dalekosežne posljedice ne otvara mogućnosti popravljanja i nadoknađivanja propuštenog.

Ključne riječi: ***odgoj, obrazovanje, religioznost, kineziologija, kineziološka edukacija.***

Uvod

Odgoj i obrazovanje su, nesumnjivo, najsloženije i najodgovornije ljudske aktivnosti (Rosić, 1999), vežu se za pojavu prvih homida odnosno nastanak prvih ljudskih zajednica (Matijević, Bilić i Opić, 2016). Iako to uvijek u lošoj praksi ne izgleda tako, pogotovu kad se uzme u obzir povjeravanje leaderske funkcije ovom naglašeno značajnom društvenom resoru „nestranačkoj osobi“, a naša politička javnost je takvu praksu npr. kod imenovanja „nestranačkog“ premijera, u prethodnoj vladi, proglasila neozbiljnom, prije svega zbog „manje političke težine“ takvih osoba. Znakovito je da se taj resor daje prema izbornom rezultatu i participaciji u Hrvatskom saboru „najslabijoj karici“. No kako je to uvaženi prof. emeritus dr. sc. Vladimir Findak znao isticati političari mogu pogriješiti, iako ne bi trebali, dok znanost i struka ne smije pogriješiti nikada. Kako je „obrazovanje organizirani sustav nacionalne ili lokalne zajednice za promicanje prijenosa ili kulturne izgradnje, tehničkog i profesionalnog formiranja i odgoja za suživot i društveno sudjelovanje“ (Marjanović, 2017; str. 669). Prema istom izvoru odgoj je promicanje, strukturiranje i učvršćivanje temeljnih osobnih sposobnosti. Hrvatski jezik i znanost razlikuju ova dva pojma iako je iz prve definicije jasno kako su oni nerazdvojni. Pristup odgoju može ovisiti o temeljnom znanstvenom interesu određene znanosti pa je s kineziološkog motrišta odgoj „permanentni planirani proces formiranja određenih osobina, sposobnosti i znanja kojima se pospješuje zdravlje i razvoj pojedinca i njegov odnos prema okružujućem svijetu, napose radu, prirodi, društvu i drugim ljudima“ (Findak i Prskalo, 2004; str. 57). Ne smije se zanemariti činjenica tranzicije iz jednog ekstremno totalitarnog društva za koju će Šoljan ustvrditi kako je to vrijeme „prevladavanja vladajućeg obrasca razumijevanja prakse obrazovanja iz prethodnog razdoblja“ (Šoljan, N. N. 2003; str. 24). U tom razdoblju politički sustav je prema istom izvoru želio pedagogiju kao svoju sluškinju pa je onda tomu odgovarao odnos i prema odgoju i obrazovanju. Na žalost, društvo se i danas liječi od posljedica takvih društvenih odnosa pa se u poplavi demokratskih procesa čini kako je autocenzura zamijenila cenzuru, a sloboda govora je postala jednosmjerni proces, autonomija vrijedi za medije ali ne za akademske i vjerske zajednice, „srednji vijek je bio takav isključivo zbog katoličke crkve“ i sl., pa će možda trebati 40 godina do ulaska u obećanu zemlju demokracije. Današnje stanje uopće opisuje se krizom pa sve češće i pitanja vezana za odgoj za koji mnogi smatraju da ide u krivom smjeru (Mandarić, i Razum, 2015).

Ipak, usprkos svemu, prihvaćajući religioznost kao osobinu religioznih osoba odnosno ukupnost religioznog iskustva (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2017), ovdje se želi dovesti u vezu odgoj i obrazovanje i religioznost s posebnim osvrtom na kineziološku edukaciju.

Odgoj, obrazovanje i religioznost

Prihvatajući paradigmatički definirane pojmove odgoja i obrazovanja nije se teško složiti kako su to povezani pojmovi pa ih se u nekim svjetskim jezicima niti ne razlikuje npr.: „education“. Tako edukacija postaje internacionalizam koji obuhvaća i odgoj i obrazovanje (Pastuović, 2012). Čulina (2017), naglašava vezu uživanja građanskih prava koja pripadaju čovjeku temeljem njegova postojanja i minimalne razine obrazovanja, prema istom izvoru jezgri ljudskih prava pripada sloboda religije i rasuđivanje te sloboda učenja. Ako je tomu tako, zašto onda netko stalno pokušava preuzeti odgovornost obitelji za odgoj i obrazovanje djece namećući svjetonazor koji najvećem broju građana Hrvatske ne odgovara. Istina ne kroz sadržaj vjeronauka (barem ne zasad), već „reformiranjem“ drugih predmeta koji bi trebali biti kontradiktorni kućnom odgoju uključujući i vjeronauk. Na žalost to smo imali i predugo, pa je vjera morala ostajati iza vrata doma, crkve, a svakako izvan škole i vojarne. Jasno je kako u ostvarenju tog prava prioritet i najvišu razinu odgovornosti ima obitelj. Njeno slabljenje, marginaliziranje i degradiranje nužno nameće eroziju svih odgojnih vrijednosti, što je plodno tlo za antivrijednosti. Ujedno, „pod snažnim utjecajem globalne ekonomije i tržišta rada, obrazovanju prijete opasnost da ga se svede na čisto tehničke i funkcionalne kompetencije i vještine te da ga se liši njegove konstitutivne dimenzije, a to je odgoj“ (Mandarić i Razum, 2015; str. 94). Isti izvor navodi dominaciju znanstvene tehnologije te marginalizaciju transcendentale i kršćanske dimenzije čovjeka. Hoće li trebati 40 godina do „obećane zemlje“ gdje će škola kako zaključuju Mandarić i Razum (2015), postati mjesto dijaloga između tehničke i humanističke kulture te znanstvenog i religijskog mišljenja. Možda je to put k društvu istinskog znanja, a ne znanja usmjerenog samo nepravednom bogaćenju i lihvarstvu. Pri tome ne treba od nastave vjeronauka očekivati sve. „Pošten“ odnos prema svojoj religioznosti, kao neotuđivom ljudskom pravu učenik treba dobiti na svim predmetima. Ne smije se dopustiti da osobni svjetonazor učitelja stvara konflikt kod učenika jer u školi konflikta ne smije biti. Poštivanje drugoga i drugačijeg ne smije biti „plaćeno“ potiskivanjem svoga jer postoji vrlo visoka opasnost prihvaćanje antikulture, koja je u većini slučajeva margina, umjesto kulture koja je dominantna, a temelj naših kulturnih vrijednosti su kršćanske vrijednosti. Na taj način antikultura potiskuje kulturu ali ne daje ekvivalentan prostor kulturi. U pozadini straha od diskriminacije ateizma, vrlo često se krije želja za stanjem u kojem je religioznost diskriminirana, takva jednosmjerna „pomirba“ je uvijek na štetu religioznosti. Očekujući tranziciju k boljem od ideologije kojoj Bog nije odgovarao i koja ga je pošto poto pokušavala istisnuti iz života, pa i iz škole, danas Božja riječ ne prati nepravedno bogatstvo, lihvu, nemilosrdno otpuštanje radnika, jednostavno otuđenje od života. Svakih nekoliko godina pojavi se ideja getoiziranja vjeronauka (čitaj vjernika) u crkve uz istodobno diskretno inzistiranje na marginalizaciji tzv. odgojnih predmeta (kultura), kao da u školi može biti mjesto za one predmete koji nisu odgojni. Formiranje „stručnjaka bez srca i duše“ vjerojatno je u primisli takvog materijalistički

razvijenijeg koncepta. Posljedica takvog stava je karijerizam koji narušava obitelj. Mladi ljudi se ne mogu okrenuti sebi jer nemaju vremena, a djeca grle neke druge lažne idole i u svojoj naivnosti ne vide sudbine tzv. „zvijezda“ i njihov kraj života u patnji osame i krajnje otuđenosti.

Nekad se prosperitet jedne obitelji „mjerio“ brojem djece, a obrambena moć brojem sinova, danas se na žalost roditelji boje roditi i odgojiti djecu, bilo zbog svojih razloga ili iz straha za njihovu budućnost. Bez pozitivnog stava prema djetetu kao najvećoj vrijednosti, obitelji, naroda i civilizacije, nema ni društvenog napretka, a prihvaća se krah odgojno obrazovnog sustava koji nije osigurao prihvaćanje odgovornosti za budućnost.

Kineziologija i kineziološka edukacija

Kineziologija je relativno mlada znanost, a u svojoj i jezičnoj i suštinskoj osnovi ima pokret, predmet interesa znanstvenika paralelno s razvojem znanosti, mnogo prije od njenog današnjeg naziva, kojeg je još Aristotel (1985) poistovjetio sa životom. A Starosta (2001) godine ističe kretanje kao biološku potrebu svakog živog organizma, potrebu napora usmjerenog tjelesnom zdravlju te alternativu povećanje broja kineziološki nesposobnih ljudi, rezultat zaborava bioloških potreba u suvremenoj civilizaciji. Danas, temeljem niza definicija ove znanosti može se prihvatiti značenje pojma kineziologije kao interdisciplinarnе i multidisciplinarnе znanosti u čijem je žarištu interesa zakonitost učinkovitosti pokreta, opće i posebne zakonitosti procesa vježbanja i kretanja te posljedice tih procesa na čovjeka u najširem smislu riječi (Momirović, 1969; Mraković, 1992, Findak, 1995; Prskalo i Sporiš, 2016). Mraković je (1997) istaknuo cilj kao kriterij prosudbe je li neka aktivnost kineziološka ili nije. Naime kineziološka aktivnost, da bi to uopće bila mora za cilj imati unaprjeđenje zdravlja (značajka današnjih primijenjenih grana edukacije, rekreacije i kineziterapije) u optimalnom razvoju i zadržavanju na što višoj razini ljudskih osobina, sposobnosti i motoričkih znanja (značajka današnje grane kineziološka edukacija), u sprječavanju opadanja antropoloških osobina i motoričkih znanja (značajka današnje grane kineziološka rekreacija), u maksimalnom razvoju osobina i sposobnosti u natjecateljski usmjerenim kineziološkim aktivnostima (značajka današnje grane sport). Kretanja koja ne zadovoljavaju ove kriterije su tzv. nekineziološka kretanja i ne mogu biti zamjena kineziološkim, što posebno treba naglasiti u današnjim uvjetima tehnološkog razvoja i smanjenoj tjelesnoj aktivnosti uopće, a posebice kineziološkoj aktivnosti (Mraković, 1997; Prskalo i Sporiš, 2016). Događa se u našoj odgojno-obrazovnoj praksi da se elementi religioznosti nekih religija nameću učenicima kroz nastavu. Tako se ponekad pokušava yoga tretirati kao vježba, pa pored toga što ima elemente vježbe ona nije kineziološka aktivnost jer su ciljevi izvan onih kinezioloških, a yoga je religijsko meditacijski sustav koji se između ostalog dovodi u vezu s opasnošću po zdravlje (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2017). Za takve aktivnosti se najčešće ne traži suglasnost roditelja (kao što je to npr. slučaj s vjeronaukom).

Kineziološka edukacija je dakle jedno od primijenjenih područja kineziološke znanosti, odnosno u današnjoj strukturi kineziologije koja je Pravilnikom Nacionalnog vijeća za znanost Republike Hrvatske (2009) o znanstvenim i umjetničkim područjima poljima i granama kineziologija uvrštena u društvene znanosti kao posebno znanstveno polje. Unutar ovog znanstvenog polja utvrđene su znanstvene grane: Sistematska kineziologija, Kineziologija sporta, Kineziološka edukacija, Kineziološka rekreacija, Kineziterapija i prilagođena tjelesna aktivnost te Kineziološka antropologija. Kako se može prihvatiti očigledna činjenica da su rijetke djelatnosti kojim se „može utjecati na tako veliki broj obilježja, osobina i sposobnosti kao što je to moguće stručno vođenom nastavom tjelesne i zdravstvene kulture, treningom ili sportsko-rekreacijskim vježbanjem“, (Findak, Mraković, Metikoš, 1995; Findak, 2016; str. 19), jasno je da bi svaka od ovih grana primijenjene kineziologije mogla imati značajnu korelaciju i s religioznošću. Međutim sužavajući prostor našeg interesa na kineziološku edukaciju kao jedno od primijenjenih područja nećemo umanjiti značaj i ostalih za ovu problematiku.

Religioznost

Proglašavajući „tomizam“ mjerodavnim za filozofsku znanost zaključkom Družbe Isusove na Tridentском koncilu 1563. godine, nastavljajući zadatak siromaških redova učvršćenja nauka crkve (Windelband, 1990), prihvaća se opis ove kreposti kao nadnaravne, ulivene moralne navike usmjerene vrhovnom biću te klanjanja Bogu kao Stvoritelju i Gospodaru svemira. Pri tome Bog je Gospodin, Otac, Sin i Duh sveti, a krepost pobožnosti nadoknađuje čak i deficit kreposti pravednosti. (Suvremena katolička enciklopedija, 2005). Religioznost podrazumijeva i unutarnju podložnost Bogu te predanost u uskoj vezi s ljubavlju. Kako je osoba određena i tijelom i dušom, to su vanjski iskazi religioznosti u koje se ubrajaju sakramenti, adoracija i molitva. U suvremenoj civilizaciji koju određuje i individualizam, a na žalost i njegove devijacije, krepost religioznosti je lijek protiv sveprisutnijeg egoizma jer postavlja Boga u središte svoga života. (Suvremena katolička enciklopedija, 2005). Religija predstavlja odnos čovjeka i Boga u vidu saveza što je značajka Judaizma i Kršćanstva s naglašenom vezom religioznosti i moralnosti. Religioznost označava subjektivno duševno stanje, životni stil te dosljednost u vjeri (Enciklopedijski teološki rječnik, 2009). Pučku religioznost karakteriziraju različita očitovanja pobožnosti najčešće vezana uz svetišta i često imaju značajke religijskoga folklor (Enciklopedijski teološki rječnik, 2009). Uz religijski folklor u hrvatskim krajevima često se priređuju i folklorne te sportske manifestacije u kojima dominiraju narodni sportovi (bacanje kamena s ramena, utrke, povlačenje užeta, utrke u vreći, skokovi s mjesta i sl.).

Kineziološka edukacija i religioznost

U odnosu na sve ostale kineziologijske grane, kineziološka edukacija ima najveći utjecaj na cjelokupnu populaciju, jer je sveobuhvatna te prati ljudsko biće tijekom cijelog perioda odgoja i obrazovanja (Prskalo, Babin 2006). Tijekom kineziološke edukacije, a ona je nedjeljiva od odgoja i obrazovanja ostvaruju se antropološke, obrazovne i odgojne zadaće. I dok se u antropološke zadaće ubrajaju optimizacija morfoloških značajki, motoričkih i funkcionalnih sposobnosti, obrazovne su usmjerene stjecanju kinezioloških motoričkih znanja i kinezioloških teorijskih znanja, a odgojni utjecaju su plod jedinstvenih ukupnih odnosa za vrijeme nastavnog procesa kao užeg dijela odgojno-obrazovnog procesa, a posebno se uzima u obzir aktivnost učenika, zdravstveno-higijenske navike te moralna svojstva (Findak, 1999). Kineziološka edukacija je temelj uključivanja učenika u sportske aktivnosti te kineziološko rekreativne aktivnosti uz preventivnu ili terapijsku ulogu kineziterapijskih tretmana. Pored spomenutog utjecaja na značajan broj obilježja, osobina i sposobnosti nastavom tjelesne i zdravstvene kulture, treningom ili sportsko-rekreacijskim vježbanjem, (Findak, Mraković, Metikoš, 1995; Findak, 2016), kineziološka aktivnost ima naglašenu moć stvaranja navike svakodnevnog vježbanja kao trajne usmjerenosti što je značajan odgojni cilj (Findak, 1999). Strukturirajući perspektivu kineziološke edukacije (Prskalo i Babin, 2008) kao preduvjete navode: demografske pokazatelje, materijalne i kadrovske uvjete, minimalnu satnicu, izbor organizacijskih oblika rada i društveni interes, a kao ishod odnosno zavisna varijabla: zdravlje nacije, antropološka obilježja, motorička informiranost ekološka i etička svijest te društveni razvoj.

Religioznost kao krepost veže se za čovjeka, a počinje se formirati u obitelji, nastavlja uz nastavu vjeronauka te ukupan utjecaj koji odgojno-obrazovni sustav ima na dijete. Značajan i atraktivan dio tog sustava je i kineziološka edukacija. Atraktivan zbog toga što je pored tehnološkog napretka i pritiska video igara ovaj predmet još uvijek mnogim učenicima najdraži, učenici se vrlo lako poistovjećuju s nastavnicima tjelesne i zdravstvene kulture, zadovoljava njihovu temeljnu potrebu za kretanjem. Pored sustavnog djelovanja ne treba zanemariti neformalne obrazovne utjecaje, okolinu, medije i sl. Stav prema vježbanju postaje pozitivniji u vrijeme uspjeha hrvatskih sportaša, posebice na međunarodnim natjecanjima. Djeca se poistovjećuju s uspješnima. Kada se njihov uzor prekriži to ostavlja trag isto kao što nacionalni ponos raste kad reprezentativci pjevaju nacionalnu himnu s desnicom na srcu. Uz ovakve pozitivne ima i niz negativnih primjera politikanstvo i ismijavanje ovakvih iskaza domoljublja od pojedinih političara i javnih ličnosti, osobni negativan odnos prema religiji i religioznom od strane istih, loši primjeri i sl. Dijete s izgrađenim stavom prema tjelesnom vježbanju, formiranom radnom navikom, sviješću kako samo svojim radom može postići uspjeh i kako je poštenje ono što se pri svakoj

kineziološkoj aktivnosti jedino „isplati“, može vezati svoje napore u vježbanju s prihvaćanjem najviše vrijednosti – Boga. Kineziološka edukacija, jasno je, može pomoći u izgradnji karaktera, a kad se na takvo plodno tlo ugrade kršćanske vrijednosti, onda to dobiva višestruki značaj. Naime jedna od značajki molitve je odnos Boga i čovjeka i to najčešće u osami svoje duše i srca, netko će tvrditi da tako najlakše doživi Boga i da mu se najviše približi. Što je s usamljenim trkačem koji u svakom pogledu na čudesni svijet oko sebe, na neoskvrnutu prirodu, planinske vrhove mora vidjeti Božji trag, jer nešto tako savršeno ne može nastati od nesavršenog. Odnos prema drugima vrlo često je rezultat kršćanskog morala čak i kod ateista, makar mnogi toga nisu niti svjesni. Industrijski razvoj je zakonomjerno praćen ekološkim problemima prvorazredna nesebična briga prema drugom čovjeku i to čovjeku budućnosti, potomstvu današnjih generacija je briga o ekološkom nasljeđu. Kineziološka aktivnost sama po sebi ne ugrožava čovjeka ni okoliš, a usmjerena je zdravlju ali može utjecati kao malo koja druga aktivnost, zbog specifičnog odnosa onoga koji vježba i njegova suodnosa s prirodom na formiranje odnosno odgajanje ekološke svijesti (Findak i Prskalo, 2004). Ciljevi kineziološke edukacije nisu u suprotnosti s kršćanskom religioznošću. Postoji niz dodirnih točki koji povezuju krepost religioznosti s vrijednostima usmjerenim stvaranje navike svakodnevnog vježbanja i vrijednostima na koje kineziološka aktivnost utječe. Ako uz to, a trebao bi kineziolog, poštuje odgojne potrebe svojih učenika prema željama roditelja, neće organizirati npr. školska natjecanja u vrijeme nedjeljne svete mise te time dovesti dijete u nepotreban konflikt izbora, posebice u manjim sredinama gdje je na dispoziciji mještanima samo jedan termin svete mise. Također inzistiranje na vidljivom čudu ljudskosti u svakom pogledu i onom tjelesnom nedjeljivom od duhovnog pri svakoj aktivnosti jača dječju religioznost i omogućuje da na najzorniji način dožive Božju blizinu. Od takvog djelovanja ne bi trebala biti izuzeta niti kineziološka praksa kao niti jedan drugi predmet u školi koja i odgaja.

Zaključak

Odgoj i obrazovanje trebaju pratiti odgojne i obrazovne ciljeve nacije, a nacionalni kurikulum mora biti usklađen s narodom za koji je namijenjen. Kao respektabilna po mnogima, najznačajnija društvena kategorija, odgoj i obrazovanje trebaju pomoći roditeljima u formiranju kreposti religioznosti. Niti jedan školski predmet ne bi trebao biti izuzet iz tog kao niti drugih odgojnih ciljeva. Naturanje osobnih stavova mimo prava roditelja na izbor odgojnog puta svojeg djeteta formira zbnjenu naciju i dvojbe o vrijednostima i antivrijednostima. Tamo gdje izostaju prave vrijednosti otvara se prostor antivrijednosti, a nedostatak kulture njeguje antikulturu. Kineziološka edukacija je omiljeno i vrlo

značajno područje u ljudskom životu cijelog tijeka školovanja. Svojim vrijednostima ne ostvaruje samo jasno proklamirane antropološke, obrazovne i odgojne zadaće već je moguća vrlo čvrsta uporišna točka formiranja kreposti religioznosti. Naime, Božju prisutnost treba znati prepoznati i u pojavama koje na prvi mah na nju niti ne upućuju. Primjerom svoje kreposti učitelj, nastavnik, kineziolog mogu učvrstiti vrijednosne stavove prema mnogim odgojnim vrijednostima pa i stav prema religioznosti u svom najboljem svjetlu. Svakako svi dijelovi odgojno-obrazovnog sustava trebaju biti dobro usklađeni jer je rezultat funkcioniranja tog sustava daleko u budućnosti. Upravo zato je svako interveniranje u tom sustavu prevažno jer ostavljajući dalekosežne posljedice ne otvara mogućnosti popravljanja i nadoknađivanja propuštenog.

Literatura

1. Aristotel (1985). Metafizika. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
2. Čulina, Lj. (2017). Ljudska prava. Zagreb, Škole.hr., Ministarstvo znanosti i obrazovanja, CARNet. http://www.skole.hr/ucenici/ss?news_id=2289 pretraženo, 21.8.2017.
3. Enciklopedijsko teološki rječnik. (2009). Religija, Religiosus. Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
4. Findak, V. (1995). Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju. Zagreb, Školska knjiga.
5. Findak, V. (1999). Metodika tjelesne i zdravstvene kulture. Zagreb, Školska knjiga.
6. Findak, V. (2016). Kineziologija i područja edukacije, sporta i sportske rekreacije i kineziterapije u razvitku hrvatskog društva. U: Zbornik radova "25. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske -Kineziologija i područja edukacije, sporta i sportske rekreacije i kineziterapije u razvitku hrvatskog društva" (ur. V. Findak) pp 18 - 29. Poreč : Hrvatski kineziološki savez.
7. Findak, V., Metikoš, D. i Mraković, M. (1995). Civilizacijski trendovi i biotički opstanak čovjeka. Napredak, 136 (4): 398-404.
8. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2017). Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52385>, 66543, pretraženo 18.8.2017. Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
9. Mandarić, B.V., i Razum, R. (2015). Važnost odgoja u današnjem svijetu. Zagreb, Glas koncila i Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
10. Marjanović, I. (2017). Leksikon odgojno-obrazovnih znanosti. Zagreb, Akademija odgojno-obrazovnih znanosti (Prijevod).
11. Matijević, M., Bilić, V. i Opić, S. (2016). Pedagogija. Zagreb, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Školska knjiga.
12. Momirović, K. (1969). Utjecaj naučne zasnovanosti fizičke kulture na njenu društvenu afirmaciju. U: Teorija fizičke kulture (str. 116-133). Beograd: Jugoslavenski zavod za fizičku kulturu.
13. Mraković, M. (1992). Uvod u sistematsku kineziologiju. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
14. Mraković, M. (1997). Uvod u sistematsku kineziologiju. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.

15. Nacionalno vijeće za znanost (2009). Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama. Narodne novine, 118, Pretraženo, 29.11.2014. s http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_09_118_2929.html.
16. Pastuović, N. (2012). Obrazovanje i razvoj. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
17. Prskalo, I. i Sporiš, G. (2016). Kienziologija. Zagreb: Školska knjiga, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
18. Prskalo, I., Babin, J. (2006). Kvaliteta rada u području edukacije. U: Zbornik radova "15. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske" (ur. V. Findak) pp: 5-6. Rovinj, Hrvatski kineziološki savez.
19. Prskalo, I.,; Babin, J. (2008). Stanje i perspektiva razvoja u području edukacije. U: Zbornik radova "17. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske" (ur B. Neljak) pp 30 - 41. Poreč : Hrvatski kineziološki savez.
20. Rosić, V. (1999). Nastavnik – čimbenik kvalitete odgoja i obrazovanja: U: Zbornik radova. Drugi međunarodni znanstveni kolokvij - Nastavnik čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju (ur. V. Rosić) pp: 1-10. Rijeka, Filozofski fakultet.
21. Starosta, W. (2001). Science Of Human Movements – Meaning, Name, Directions Of Development. Journal of Human Kinetics, 6, 1-20.
22. Suvremena katolička enciklopedija (2005). SV. 2, religioznost. Split, Marjan tisak.
23. Šoljan, N. N. (2003). Pedagogijska znanost na prijelazu u 21. stoljeće: kontekstualizacija pedagoških razvoja. U: Četvrti sabor pedagoga Hrvatske - Odgoj obrazovanje i pedagogija u razvitku hrvatskog društva. (Ur. H. Vrgoč) pp (23-43) Zagreb: Hrvatski pedagoško književni zbor.
24. Windelband. W. (1990). Povijest filozofije, sv. 1. Zagreb, Naprijed.
25. Findak, V. i Prskalo, I. (2004). Kineziološko motrište na ekološki odgoj. U: Dani Ante Starčevića – Ekologija u odgoju i obrazovanju. (Ur. S. Golac i sur.) pp (216-224) Gospić: Sveučilište u Rijeci -Visoka učiteljska škola Gospić.